

Bild: Lena Jungmark

Bild: Lena Jungmark

Bild: Klara Gunnarsson

ANSÖK
OM BIDRAG
NU!

Rusta utemiljön vid skola och förskola!

För bättre lärande och ökat
välbefinnande

TIPS
I mötet med förvaltaren är det en god idé att lyfta barnperspektivet. Kanske kan gårdens skötsel och utveckling minskas för att öka lekvärdet och samtidigt bli miljövänligare? Löst material som löv, grenar och snö är ofta åtrådda av barn och elever att leka och bygga med. Kanske behöver materialet inte transporteras bort? Beskränning av träd och buskar kanske kan anpassas till barnets perspektiv? Någon del av skolgården kanske kan skötas av elevgrupper?

Ansök om statsbidrag för bättre förskolegård och skolgård

Skolgårdar och förskolegårdar är en tillgång i skolans och förskolans uppdrag. Nu finns goda förutsättningar att rusta upp och verksamhetsanpassa dessa miljöer. Under åren 2016 - 2018 satsar staten sammanlagt 500 miljoner kronor för att stimulera upprustning av skolgårdar och förskolegårdar. Statsbidraget kan sökas av skolans huvudman eller fastighetsägare och finansierar 50 procent av kostnaden för planering och genomförande.

Statsbidraget kan beviljas för ombyggnader i utemiljön som bidrar till något av de tre målområdena förbättrad lärmiljö, förbättrad trygghet och främjande av fysisk aktivitet. Därutöver ska upprustningen av gården präglas av ett miljö- och hållbarhetsperspektiv, ha en god gestaltning och involvera barn eller elever i processen.

Den här foldern riktar sig till dig som är huvudman för skola eller förskola, fastighetsägare, skolledare eller pedagog. Syftet med foldern är att informera om hur utemiljön kan bidra till att uppfylla målen i läroplanerna. Den vill också inspirera till upprustning som

bidrar till bättre hälsa och ökat välbefinnande för barn och elever.

Gör barn och elever delaktiga
Förskolegården och skolgården är på många sätt barnens och elevernas eget område. De har stor kunskap om både roliga lekställen och farliga platser som vuxna ofta inte känner till. Ta därför tillvara barnens och elevernas kunskap och gör dem delaktiga när deras gård skall förändras. Att involvera barn och elever i utvecklingsarbetet är i enlighet med FN:s barnkonvention. Den slår fast att barn ska tillfrågas och involveras när platser som berör dem ska förändras.

Barn och elever experter på sin utemiljö
Mycket finns att vinna genom att inventera utemiljön tillsammans med barn och elever. Exempelvis kan man göra gå-turer och låta barnen fotografera och berätta. Då framträder tydligt vilka platser som är viktiga ur deras perspektiv. Det ger en bra grund när man planerar för förändringar. Det är viktigt att alla elevgrupper är representerade och får komma till tals. Från årskurs 7 ska elevskyddsombudet vara delaktigt i beredningen av ansökan om statsbidrag.

Bild: Lena Jungmark

Arbeta med värdegrund och demokrati
Att involvera barn och elever i planering av förändringar på gården kan bli en del av skolans uppdrag att öva demokratiskt arbetssätt. Engagemanget för gården finns hos de flesta barn och elever. Får de vara med från början kan deras idéer fångas upp och bli omsatta i praktiken. Det kan bli en viktig erfarenhet av hur en demokratisk process fungerar. Även i själva anläggningsarbetet kan barn och elever hjälpa till i vissa moment. Det brukar uppskattas av andra elever än de som har intresse av att engagera sig i skolans olika råd.

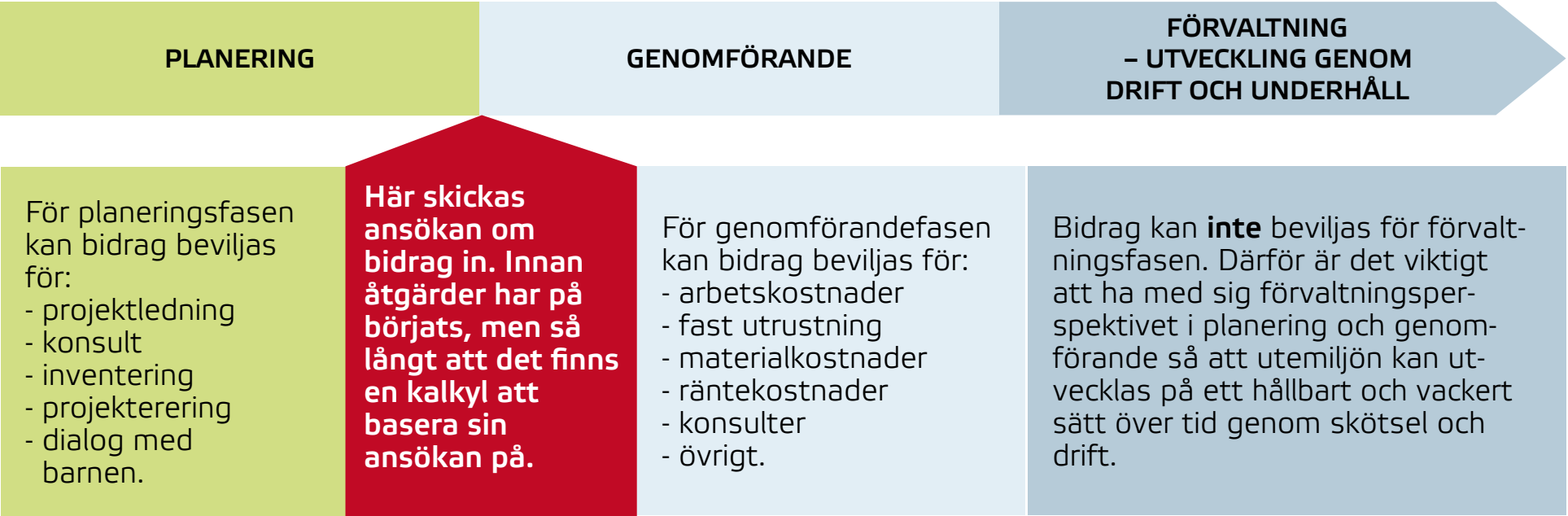
”Jag blev förvånad över elevernas engagemang. Barnens såg själva till att det blev rättvist och vi övade demokratiprocesser i praktiken. Det blev en av de bästa lektionerna jag haft med klassen!”
Lärare klass 1, praktisk övning i demokratiskt arbetssätt i samband med skolgårdsupprustning

VAD SÄGER LÄROPLANERNA?
Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer genom att få delta i olika former av samarbete och beslutsfattande. (Lpfö 98, sidan 12.)

Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. (Lgr 11, sidan 8.)

Fakta om statsbidraget

Att utveckla och rusta utemiljön vid skola och förskola bör ses som ett långsiktigt projekt. Planera din ansökan i god tid och för en aktiv dialog med både pedagoger, elever och barn. Prioritera de viktigaste förbättringarna och låt dem bli starten på ett utvecklingsarbete av gården i dialog med förvaltaren.

För mer information om bidraget och ansökningshandlingar se:
www.boverket.se/skolstodet

Här finns också ett digitalt bokbord för inspiration.

Bidrag kan beviljas för åtgärder i både planerings- och genomförandefasen. Observera att bidrag inte kan lämnas för åtgärder som är påbörjade innan ansökan skickas in.

Bidrag kan inte heller ges för förvaltning och utveckling genom drift och underhåll. För en långsiktigt hållbar utemiljö bör även skötsel av nyanlagda delar ingå i planeringen. Ta därför kontakt med fastighetsägaren eller den som förvaltar gården redan tidigt i planeringsstadiet.

TIPS

Ta professionell hjälp med planeringsytorna och val av buskar och träd. Vissa arter klarar slitage bättre än andra och har större chans att överleva spring och brytskador. Planteringsarnas storlek och placering spelar också roll för hur mycket de slits. Räkna med att nya planteringar behöver skyddas med staket under de första åren. Statsbidraget kan användas till konsultarvode för utformning av gården.

Bild: Phil Mc Cann

Med den här foldern vill Boverket tillsammans med Skolverket och Tankesmedjan Movium informera om hur utemiljön kan bidra till att uppfylla målen i läroplanerna. Den vill också inspirera till upprustning som bidrar till bättre hälsa och ökat välbefinnande för barn och elever.

Foldern finns som pdf på www.boverket.se. Där kan du även beställa tryckta exemplar.

På begäran kan foldern tas fram i alternativa format.

Boverket
Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webb: www.boverket.se
E-post: registraturen@boverket.se

VIK UT FOLDERN - INUTI FINNS EN AFFISCH MED TIPS, GODA RÅD OCH INSPIRATION OCH HUR SKOLGÅRDEN KAN SE UT EFTER FÖRÄNDRINGAR!

Rusta utemiljön vid skola och förskola – för bättre lärande och ökat välbefinnande

Tre viktiga målområden

Det övergripande syftet med statsbidraget är att förbättra utemiljön och därmed lärmiljön på förskola, skola och fritidshem. Bidrag kan beviljas för åtgärder som ger förbättrad lärmiljö, ökad trygghet och/eller bättre förutsättningar för ökad fysisk aktivitet.

Ofta kan en åtgärd ge flera förbättringar samtidigt. Exempelvis kan en bättre lärmiljö ofta stimulera till ökad fysisk aktivitet. För att kunna skapa en bra och genomtänkt helhet måste både pedagogernas perspektiv och barn- och elevperspektivet beaktas.

1. Förbättra lärmiljön

Utemiljön på skolor, förskolor och fritidshem ska ge plats för lek, spring, rörelse och återhämtning. Men gården kan också bli ett pedagogiskt rum som kompletterar lärandet inomhus. En gård utformad för pedagogisk verksamhet ska vara lätt att ta i bruk. Samlingsplatser för större och mindre grupper är en god början, men det finns mycket mer att utveckla!

Åtgärder för ökad måloppfyllelse

En stimulerande utemiljö kan väcka barn och elevers nyfikenhet som ofta leder till sökande av kunskap. Forskning visar att kunskap befasts när flera sinnen engageras. Undervisning som växlar mellan ute och inne kan därför

öka måloppfyllelsen. En varierad gård med mycket vegetation ger en rik lek-miljö som samtidigt kan användas som lärmiljö i de flesta ämnen i skolan.

Språk, slöjd, bild, hem- och konsument-kunskap, matematik och naturvetenskap är exempel på ämnen där pedagoger har glädje av en varierad närmiljö. Utemiljön ska möta och underlätta verksamheten, och därför är det viktigt att pedagogernas önskemål och idéer lyfts fram tidigt i planeringen.

”Undervisning utomhus har inte primärt med naturstudier att göra. Det handlar om att söka upp den plats som lämpar sig bäst för det man ska studera. För mig är det inte konstigare än så.”
Lärare, klass 2

VAD SÄGER LÄROPLANERNA?
Verksamheten ska ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. (Lpfö 98, sidan 7.)

Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. (Lgr 11, sidan 13.)

Ute kompletterar inne

Att undervisa utomhus kan kännas ovant. Utomhus blir rollerna mer flexibla än inomhus. Pedagogens roll blir en annan, liksom barnens och elevernas. Gemensamma upplevelser stärker relationerna mellan vuxna och barn, men också mellan barn i olika åldrar, av olika kön och med olika funktionsvariationer. Utomhus faller det sig

naturligt att ha ett ämnesövergripande förhållningssätt och att utforska fenomen och söka kunskap tillsammans. Forskning visar att lärandemiljöer där eleverna kan dra nytta av varandras kunskaper, erfarenheter och perspektiv ger bäst resultat. Variation och utmaningar är viktigt och därför är lärmiljön utomhus ett bra komplement.

”Visst var det ovant i början, men redan efter de första gångerna sa en elev att det var så skönt att jag var deras ”medupptäckare”. Det gick rakt in i hjärtat! Utomhus upptäcker vi tillsammans för att sedan arbeta vidare i klassrummet. Att växla mellan dessa roller har utvecklat mig som lärare.”
Lärare i åk 3 efter två år med skolträdgård.

VAD SÄGER LÄROPLANEN?
Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven - får möjlighet till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang, och - får möjlighet att arbeta ämnesövergripande. (Lgr 11, sidan 14.)

Hållbar utveckling

Skol- och förskolegårdar är en given plats att introducera och arbeta med hållbar utveckling och miljövänlig teknik. En pedagogisk lärmiljö med vatten, vind, grönska och stor biologisk mångfald ger en spännande och komplex gård. Odling i olika former liksom experiment med alternativa energikällor väcker viktiga frågor om människans relation till naturen. Kunskap om naturens processer och insikt om hur den egna livsstilen påverkar miljön, ger

barn och elever engagemang för ett hållbart samhälle.

VAD SÄGER LÄROPLANERNA?
Förskolan ska medverka till att barnen tillägnar sig ett varamt förhållningssätt till natur och miljö och förstår sin delaktighet i naturens kretslopp. (Lpfö 98, sidan 7.)

Genom ett miljöperspektiv får de (eleverna) möjligheter både att ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. (Lgr 11, sidan 9.)

TIPS:
Utenavet www.utenavet.se ger inspiration och pedagogiskt stöd till lärande utomhus

2. Öka tryggheten

Hur gården är utformad påverkar trygghet och trivsel utomhus. Det är viktigt att involvera både barn, elever och pedagoger när en tryggare gård ska planeras. Barn och elever har ofta värdefull kunskap om både otrygga och trivsamma platser. Det är viktigt att känna till dessa när gården planeras.

Engagemang skapar trivsel och trygghet

Att både pedagoger, barn och elever är delaktiga och har inflytande över gården är viktigt för att skapa en levande skolgård. Engagemang ger stolthet, hemkänsla och trygghet. Med pågående projekt på gården är det roligare också för pedagoger att vara ute på rast. Ju fler vuxna som är ute desto bättre och tryggare gård.

– Jag trodde inte att man kunde göra staket själv! Jag ska ta hit min mamma och pappa så kanske vi kan göra ett sånt hemma också!
Elev åk 5, som flätat pilstaket på skolgården.

Tryggare ute med bättre belysning

Mer och bättre belysning gör gården mer användbar. Särskilt viktigt i de norra delarna av landet där dagsljuset bara varar några få timmar under vinterhalvåret. Med bättre belysning kan fler lekområden bli tillgängliga och trygga. En upplyst gård drabbas dessutom mindre av skadegörelse och ökar tryggheten i hela stadsdelen.

Små rum för avskildhet

Det är viktigt att barn och elever har tillgång till små och intima platser där de kan dra sig undan. Många behöver en paus då och då under långa dagar för att bearbeta intryck och känslor. Ansvar för barn och elever under rasterna och oron för att mobbingsituationer ska uppstå leder ofta till att vuxna vill ta bort alla undanskymda platser. Måhända känns det tryggt ur ett vuxenperspektiv att ha överblick, men det skapar inte en trygg gård ur barns och elevers perspektiv. Det finns andra vägar att gå för att minska risken för mobbning. Inventering av gården tillsammans med barn och elever kan ge viktig kunskap. Att skapa flera alternativa trygga platser dit vuxna har ärenden är också viktigt. Idéer för hur en småskalig gård kan utformas finns i illustrationen nedan.

Skolan ska sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. (Lgr 11, sidan 10.)

TIPS:
Intervjua barn och elever och be dem visa de platser de söker upp när de vill vara ensamma. Ofta är platser för avskildhet en bristvara som kan åtgärdas när ni planerar förbättringar av gården.

Alla är välkomna i naturen

I naturliknande miljöer ökar chanserna att lek uppstår mellan olika barn och elevgrupper. Nya konstellationer och

roller uppstår lättare i naturmiljö oavsett barnens och elevernas könstillhörighet, ålder eller funktionsvariationer. Natur, eller robusta lekvänliga planteringar, är inte könskodade på samma sätt som traditionella lekplatser kan vara. Det gör att pojkar och flickor får möjlighet att hitta nya roller och oftare leker tillsammans i dessa miljöer.

”–Jag brukar erbjuda eleverna praktiska uppgifter som att hugga eller såga ved. Det kan vända upp och ner på både könsrollerna och på uppfattningen om vem i klassen som är duktig.”
NO-lärare och naturskolepedagog.

VAD SÄGER LÄROPLANERNA?
Förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den ska inspirera barnen att utforska omvärlden. (Lpfö 98, sidan 6.)

Skolan ska sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. (Lgr 11, sidan 10.)

TIPS:
Intervjua barn och elever och be dem visa de platser de söker upp när de vill vara ensamma. Ofta är platser för avskildhet en bristvara som kan åtgärdas när ni planerar förbättringar av gården.

3. Stimulera fysisk aktivitet

Vi vet numera hur viktigt det är med rörelse och fysisk aktivitet. Inte bara vår fysiska och psykiska hälsa utan

också koncentration och inläring påverkas positivt. Fysisk aktivitet omfattar inte bara schemalagda idrottslektioner. All rörelse under dagen är betydelsefull! Lektioner utomhus, lek och spring är viktiga för rörelsesumman i barns och elevers vardag. På en bra skolgård kan barn få upp till en tredjedel av det dagliga rörelsebehovet.

Gårdarna allt viktigare för barn och elever

De flesta barn och elever vistas långa dagar i förskola, skola och på fritids. Många barn och elever skjutsas i bil mellan sina fritidsaktiviteter, andra tillbringar en stor del av fritiden stillasittande vid en skärm. Förskolegården och skolgården bör därför stimulera till många sorters fysisk aktivitet och motorisk utveckling för alla barn och elever oavsett kön, ålder och funktionsvariationer.

Staket bara där de behövs

För den växande kroppen är det viktigt att få tillräckligt med steg. För att bygga upp en stark benstomme måste man få upp farten och kunna stanna tvärt. För detta krävs både tillräckligt stor öppen yta och en utemiljö som stimulerar till spring. Det är därför viktigt att ifrågasätta de hinder som begränsar. Kanske kan personalgruppen på förskolan eller skolan diskutera om staketen inom gården har någon funktion och hitta alternativa lösningar?

Variation stimulerar

Lek och rörelse stimuleras alltid om marken är kuperad och om det finns buskage och planteringar som man får vara i. Även om gården är platt kan man förändra den genom att bygga

kullar, slänter, höjder, sänkor, murar, klätterväggar och ramper där man kan balansera, klättra, hänga och klänga. Svårare fysiska utmaningar för äldre elever är också viktiga, liksom bra hängplatser där man kan bli sedd eller välja att gå undan från den sociala scenen.

Det nödvändiga risktagandet

En god utemiljö på skola och förskola ska vara riskbedömd och säker. Men samtidigt måste barn och elever få möjlighet att träna sin egen riskbedömning och sitt eget omdöme. Genom att klättra, uppleva hög fart och leka vilda lekar tränas både motoriska, sociala och mentala färdigheter. I förskolans och skolans trygga utemiljö bör det erbjudas miljöer som inspirerar till lek och samtidigt ger träning i kroppskännedom och omdöme. På så sätt blir barn och elever bättre rustade att bedöma och hantera risker.

Lagom med solljus

Vi behöver alla solljus för att må bra, både fysiskt och psykiskt. Men för mycket UV-strålning kan skada, speciellt yngre barn som har ömtåligare hud. Alla barn och elever ska kunna leka och vistas utomhus i både sol och skugga. Särskilt bör förskole- och fritidsverksamhetens behov fångas upp, eftersom verksamheten är igång även under sommaren. Lövsugga från buskar och träd i olika höjd har visat sig vara idealisk. Bladverket fångar upp 50 procent av UV-strålningen och lagom med ljus och värme når marken där lek och lärande kan fortsätta i den svala halvskuggan.

VAD SÄGER LÄROPLANERNA?
Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö. (Lpfö, sidan 7.)

Skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen. (Lgr 11, sidan 9.)

Undervisningen (i fritidshemmet) ska ge eleverna möjlighet att uppleva rörelseglädje och därigenom utveckla ett intresse för att vara fysiskt aktiva. (Lgr 11, sidan 25.)

TIPS
Kartlägg aktiviteten och satsa rätt! En gård som stimulerar fysisk aktivitet ska inkludera alla barn och elever - oavsett kön, ålder och funktionsvariationer. Kartlägg hur utemiljön används av olika grupper, och satsa på att komplettera gården för de som har störst behov.

Exempel på skolgården efter förändringar!

1. På gårdens ytterområden kan man lättare acceptera löst material och kojor i buskarna.
2. Kullar, grönska och klätterträd stimulerar fysisk aktivitet.
3. En samlingsplats kan ordnas med stenar eller stubbar i ring.
4. Om skolan har entréer till varje klassrum kan en uteplats direkt utanför göra det enkelt att flytta ut undervisningen. Samtidigt får eleverna en trygg plats.
5. Ett fristående förråd kan rymma snickeri, ateljé eller verkstad. Här blir det enkelt att plocka in verktyg och material när dagen är slut.
6. Mycket är vunnet om lekredskap bäddas in i grönska. Det skapar rum och ökar lekvärdet. Utgå från de buskar och träd som finns och bygg på med mera.
7. En tydlig och vacker entré till gården från gatan ger identitet.

8. Biodling på taket? En spännande möjlighet om den placeras på en säker plats.
9. En fotbollsplan kan rymma fler aktiviteter om den byggs om.
10. En flack trappa kan bli en bra hängplats för äldre elever. Placerad intill en sportyta blir den en plats att kolla in kompisar. På avslutningar och samlingar kan trappan fungera som scen.
11. Tips! Sök även Boverkets stöd för upprustning av skollokaler och utnyttja taket som lärmiljö. Energiutvinning från vind och sol ger goda exempel på hållbar utveckling och kan höja lekvärdet på gården.
12. Regnvatten från tak kan samlas upp i kanaler och grunda dammar.
13. Odling ger många möjligheter att arbeta ämnesövergripande. Placera odlingen så den hamnar ur vägen för spring och bollar, och se till att det finns tillgång till vatten.
14. Tänk på att nyanlagda delar på gården bör inkludera alla barn och elever oavsett funktionsvariationer.
15. Projekt och kreativa platser på gården ger barn och elever fler chanser att hitta egna favoritställen. Även för pedagogerna blir det roligare att vara ute och tryggheten ökar.